

GRÖNARE STÄDER MED GRÖNYTEFAKTOR

2012-05-22

Av: URBIO

Gröneytefaktor, GYF, har blivit ett viktigt styrinstrument för att säkerställa grönskande närmiljöer i stadsbyggnadsprojekt med hållbarhetsambitioner. Landskapsarkitektkontoret URBIO har arbetat med GYF i flera projekt. Erfarenheten visar att GYF sätter fokus på hållbarhets- och utemiljöfrågor tidigt i planeringsprocessen vilket ger goda förutsättningar för lyckade projekt. Men den stora frågan är: fungerar GYF i praktiken?

Grönytefaktor, GYF, är ett styrinstrument för att säkerställa grönskande utemiljöer. Det är ett poängsystem där sociala och ekologiska värden i utemiljön räknas samman till den ekoeffektiva ytan. GYF togs fram i Tyskland på 90-talet och modellen introducerades i Sverige på bomässan Bo01 i Västra Hamnen i Malmö. Tio år senare blommar intresset för grönytefaktor upp i Mälardalsregionen. Vid planeringen av nya stadsdelar med höga hållbarhetsambitioner som Norra Djurgårdsstaden, Årstafältet och Östra Sala backe i Uppsala använder man, eller kommer man att använda, grönytefaktor som ett styrinstrument. Detta för att säkerställa att hållbarhetsmålen uppnås men också för att skapa grönskande utemiljöer som lockar till utevistelse och sociala möten, kort sagt miljöer som förbättrar människors livskvalitet.

Föränderliga GYF-modeller

Man kan se en tydlig tendens i hur grönytefaktorn utvecklas i takt med aktuella samhällsfrågor och rådande stadsbyggnadsideal. På Bo01 togs en GYF fram med fokus på de ekologiska aspekterna, där man efterfrågade småskaliga lösningar på hur liv och grönska kunde föras in i stadsmiljön. Västra Hamnen ligger på fyllnadsmassor och var en karg och storskalig industriöken oskyddad mot det öppna havet när Bo01 började planeras. Att man eftersökte småskaliga och grönskande miljöer är kanske inte så konstigt.

I Norra Djurgårdsstaden vidareutvecklades GYF utifrån begrepp som klimatanpassning och landskapsekologi. De övergripande syftena med Grönytefaktor för Norra Djurgårdsstaden är "att dämpa effekten av negativa klimatförändringar", "att tillföra sociala värden i gårdsmiljön" och "att gynna områdets biologiska mångfald". Stadsdelen ligger mitt i ett av Nordeuropas större bestånd av gammal-ekar vilka härbärgerar en stor mängd rödlistade vedlevande organismer. Detta återspeglas tydligt i GYF-modellen. Nya ekar ska planteras i stadsdelen och död ved ska placeras ut i gårdsmiljöer, allt för att stadsdelen ska fungera som en spridningskorridor mellan södra och norra Djurgården för exempelvis insekter som är beroende av ekar. Som en del i ambitionen att utjämna effekterna av klimatförändringar samt att gynna den biologiska mångfalden spelar även dagvattenhanteringen en viktig roll i grönytefaktorn för Norra Djurgårdsstaden där vattenytor och biologiskt tillgängliga vattenmagasin ger höga poäng. På Årstafältet och i Östra Sala backe där man planerar att använda varianter av grönytefaktorn, kommer fokus flyttats något och ska i högre grad täcka in de sociala aspekterna.

GYF ger tyngd åt de gröna frågorna

Ur ett samhällsbyggnadsperspektiv så är ett av grönytefaktorers viktigaste bidrag att den tvingar byggherrar betala för en hållbar grönstruktur. Alla vet att de gröna frågorna är viktiga men ingen vill betala priset. I många projekt har man höga ambitioner tidigt i processen. Problemen uppstår när det börjar kosta pengar och man inser att det inte finns några kortsiktiga ekonomiska vinster att göra. Med grönytefaktorn kan man inte pruta bort de gröna frågorna.

Vi arbetar i flera projekt där en grönytefaktor är integrerad i gestaltungsprocessen. I Norra Djurgårdsstaden är vi till exempel involverade i två kvarter, ett i etappen Norra 2 och ett i etappen Ängsbotten. Det som främst skiljer de här projekten från andra bostadsprojekt är att landskapsarkitekter kommer in tidigare i processen, men också att våra frågor har fått högre prioritet. I och med att grönytefaktorn ställer krav på byggherrar att redan i ett tidigt skede visa hur man ska leva upp till kraven måste landskapsarkitekter vara med från början. Ofta kommer landskapsarkitekten in alldeles för sent i projekten, vilket för med sig att många löningar har låsts fast. För att uppnå de högt ställda kraven i GYF krävs en gårdsmiljö som inkluderar element som gröna tak, gröna fasader, större träd – gärna ekar, samt olika former av vegetation som lockar fåglar och insekter. Dagvattenhantering är en stor fråga och vatteninslag i olika former, på ytan tillgängligt för människor, växter och djur eller fördröjt i magasin under markytan, premieras i beräkningsmodellen. Eftersom många av gårdarna ligger på bjälklag blir de här frågorna ofta komplicerade att lösa.

Att arbeta med GYF

Att de gröna frågorna prioriteras högre genom grönytefaktor är förstås positivt. Men arbetet med GYF för emellertid med sig utmaningar beträffande arbetsprocessen att hantera. En del av arbetet kommer med en sådan här beräkningsmodell alltid att förvandlas till en poängjakt för att nå upp till den högt ställda kvoten. Risken finns att övriga delar av processen då blir lidande, speciellt om man arbetar inom korta tidsramar eller strama budgetar. I gestaltungsarbetet kommer GYF alltid att vara en styrande faktor. Till exempel kan dispositionen och utformningen av olika ytor styras av poängbehov eller så kan man bli tvungen att föra in element i gårdsmiljön som man inte hade valt om man inte varit tvungen att nå upp till kvoten. Som landskapsarkitekt är man förstås van att jobba med olika former av begränsningar, det är inget nytt. Men om GYF ska bli en framgångsrik modell är det viktigt att man hittar en arbetsmetod där kreativt gestaltungsarbete kan gå hand i hand med grönytefaktorn. Man bör se GYF som en idébank, en inspirationskälla till hur livfulla utemiljöer kan skapas.

Hur har GYF mottagits av byggaktörerna? Inställningen till GYF bland byggherrarna upplever vi är både positivt och negativt. Många är nyfikna på vad GYF innebär för deras bostadsprojekt, andra tycker att det är irriterande att vara tvungen att minska manöverutrymmet i projektet på grund av GYF. Arbetet med GYF-modellen kräver tid. Många ändringar man som landskapsarkitekt gör under gestaltungsarbetet ger utslag i grönytekvoten, vilket i sin tur kräver att man löpande under arbetet uppdaterar beräkningsdokumentet. För byggherren innebär det ytterligare en ekonomisk post som ska bäras av projektet .

Fungerar GYF i praktiken?

Så till den självklara frågan. Fungerar GYF i praktiken? Kan man säkerställa kvalitativa utemiljöer genom att använda grönytefaktor? En absolut förutsättning är att man följer upp arbetet med grönytefaktor även i byggskedet. Det får inte bli så att de högt ställda ambitionerna man haft i programarbete och i projekteringen kan stjälpas genom att det prutas bort

när det ska byggas. I så fall tappar hela idén med GYF i trovärdighet. Hur en sådan uppföljning är tänkt att se ut återstår att se.

Den höga ambitionsnivån i Grönytefaktor för Norra Djurgårdsstaden lovar emellertid gott och studier som gjorts utifrån GYF-arbetet på Bo01 i Malmö pekar på att det faktiskt fungerar. Intervjuer med boende på gårdar planerade med GYF-modellen har jämförts med intervjuer gjorda med boende på gårdar där man inte använt grönytefaktor. Resultaten pekar mot att gårdar där man använder GYF blir mer intressanta, mer trivsamma och mer grönskande. När man är på Bo01-området slås man också av hur lyckade miljöerna mellan husen faktiskt är.

När de nya, ekologiska stadsdelarna i Stockholm om några år är färdigbyggda och människor flyttat in och börjat befolka gårdarna och parkerna kommer nya uppföljningar göras. Det återstår att se om den mer omfattande grönytefaktor för Norra Djurgårdsstaden också fungerar till belåtenhet i samma omfattning som den verkar ha gjort i Malmö. Vår förhoppning är att om GYF fortsätter att vidareutvecklas i takt med tiden kan det utvecklas till ett kraftfullt hjälpmedel i utformandet av hållbara städer.